

IX. STRESZCZENIE

Lokowany w średniowieczu niewielki, peryferyjnie położony Rybnik przez stulecia rozbudowywał się wolno i dopiero druga połowa wieku XIX umożliwiła jego szybszy rozwój. Chaotyczny dotąd wzrost regulować miały kolejne plany urbanistyczne. Ich znaczna liczba wyniknęła głównie ze zmian przynależności państwowej, która to każdorazowo przeistaczała warunki społeczne, a przede wszystkim ekonomiczne. Na uwagę zasługuje plan z roku 1913, który po zaledwie dziewięciu latach zastąpił typowo techniczne rozplanowanie miasta na potrzeby budowy sieci wodno-kanalizacyjnej. Zamianę tą, wobec zaledwie częściowego zrealizowania planu z 1904 roku, traktować można jako przejaw dążenia władz miasta do stworzenia wspaniałej przestrzeni adekwatnej do ambicji mieszczaństwa la belle époque. Racjonalny, funkcjonalistyczny, choć może nieco oschły Rybnik, który pozostał prawie wyłącznie na międzywojennym papierze, okazał się odrażający dla nowych, hitlerowskich władców. Wyobrazili sobie miasto jako tonące w zieleni, wypełnione bezpretensjonalną, tradycyjną zabudową, ze stosunkowo nieliczną reprezentacyjną architekturą przy głównych ulicach i placach przeznaczonych na partyjne manifestacje. Planowane wówczas podwojenie liczby ludności wynikało z zakładanego rozwoju górnictwa i przemysłu ciężkiego i było ono nadal aktualne po przejściu terenu przez Polskę; lecz i komunistów w 1945 roku. Prawie ten sam model gospodarczy i zbliżona totalitarna ideologia owocowały podobnymi rozwiązaniami urbanistycznymi. Jednakże nie pojawiły się już tak monumentalne założenia przestrzenne. Trzy lata po Odwilży, w 1959 roku powstał Plan Ogólny, który utrzymując silny wzrost zaludnienia realizował go przez aneksję sąsiednich jednostek osadniczych i intensyfikację zabudowy śródmiejskiej. Uzyskiwała ona formy socmodernizmu i wobec relatywnie najdłuższego okresu trwania i ogromnych nakładów na budowę ROW-u najsilniej zmieniła charakter miasta. Na podstawie tego Planu wyrysowano i zrealizowano dzielnicę „Zachód“ czyli obecne „Nowiny“. Kolejny Plan Ogólny to dzieło z 1975 roku, na jego podstawie wykonano Plan Szczegółowy Śródmieścia, jednakże wobec zapaści gospodarczej ich realizację ocenić można jako fragmentaryczną, a przemiany roku 1989 zakończyły ten okres w historii rybnickiej urbanistyki. Omówiona została zmieniająca się w poszczególnych okresach warstwa symboliczna architektury każdorazowo odzwierciedlająca ówczesną politykę. Wart uwagi jest również proces tworzenia lokalnego środowiska urbanistycznego. Pierwsze plany były dziełem twórców z Halle i Berlina. W latach trzydziestych Miejski Urząd Budowlany wykonał częściowy Plan Regulacyjny, lecz całościowy zamówiono w Katowicach, gdzie pracowali projektanci o warszawskich i lwowskich korzeniach. Okupant sięgnął po wiedeńskiego profesora, a kilkanaście lat później, w PRL-u zatrudniono fachowców z okrzepłego już ośrodka katowickiego. Dopiero plany z lat 1975, 1976 powstały na miejscu, a wykonane zostały głównie przez urodzonych tutaj projektantów, którzy kształcili się w Krakowie i Gliwicach. Od tego czasu Rybnik posiada już własne kadry realizujące kolejne zlecenia.

Słowa kluczowe:, urbanistyka, architektura, dziedzictwo kulturowe, warstwa symboliczna architektury